

monumentaal solowerk

Anders dan de andere stukken op het programma is Franz Liszt's *Sonate in b-mineur* geschreven voor één instrument – de piano. Liszt schrijft het in een periode waarin hij zijn leven als rondtrekkend pianovirtuoos en rockster avant la lettre achter zich heeft gelaten, zodat hij al zijn aandacht op het componeren kan richten.

Dat het hier om een werk voor solopiano gaat, maakt het stuk niet minder monumentaal. In het enorme oeuvre van Liszt is de sonate zijn langste pianosolostuk. De première in 1857 verdeelde het publiek: een krant schreef dat het stuk een uitnodiging was om te gaan fluiten en stampen, collega-componist Johannes Brahms viel in slaap, maar de avontuurlijkere Richard Wagner was juist erg te spreken over het stuk. Sindsdien buigen critici en muziekwetenschappers zich over deze compositie en de vermeende betekenissen die Liszt erin zou hebben verwerkt: is het de verklanking van een strijd tussen God en de duivel, gaat het over de zondeval in de Tuin van Eden of is het een weerspiegeling van Liszt's innerlijke tegenstrijdigheden?

Er gebeurt veel in de sonate en er zijn hele boekenkasten over volgeschreven, dus waar moet je als luisteraar beginnen? Na twee openingsklanken klinkt een onheilspellende dalende toonladder. Deze toonladder komt gedurende het stuk vaak terug in verschillende toonhoogtes en werkt onder meer als bindmiddel tussen verschillende delen in het stuk. Hoewel Liszt namelijk in de partituur door middel van tempoaanduidingen de compositie opdeelt in verschillende onderdelen, klinkt de compositie als één doorlopend werk.

Na de toonladder klinkt het hoofdthema, een springerige melodie met grote sprongen tussen laag en hoog. Daarna volgt het zogenaamde 'hamerslagmotief', met daarin vijf 'tikjes' op dezelfde noot. Deze motieven vormen de bouwstenen voor het werk en komen in tal van gedaantes voor: soms levendig, dan dromerig en zangerig, dan weer duister en soms zelfs

nauwelijks herkenbaar. Na een virtuoze achtbaanrit keert Liszt terug naar de dalende lijn en sluit af met een onbestemde noot, die doet denken aan de eerste twee noten van de compositie.

tekst: Daniël Steneker

biografie

Adriaan Hoek is sinds 2022 de stadsorganist van Rotterdam. Hij studeerde orgel- en kerkmuziek aan het Rotterdams Conservatorium, de Hochschule für Musik und Theater in Hamburg en aan de Hogeschool in Gent. Adriaan speelt graag de hele breedte van het orgelrepertoire, van middeleeuwse tot 21ste-eeuwse muziek en alles daar tussenin. Daarnaast combineert hij het orgel graag met andere musici. Als stadsorganist is hij de vaste bespeler van het Standaard-concertorgel in de Burgerzaal van het Stadhuis en het vierklaviers Flentrop-orgel in Concertgebouw de Doelen.

Adriaan Hoek © Vera Cornel

concert info groots op het orgel

Adriaan Hoek

woensdag 30 april 2025
Grote Zaal | 14.30 uur

de Doelen

programma

wo 30 apr 25 | Grote Zaal, 14:30

Wagner, Bruckner, Liszt

Richard Wagner (1813-1883)

Einzug der Gäste uit *Tannhäuser* WWV 70

Anton Bruckner (1824-1896)

drie stukken voor orkest, WAB 97

Moderato

Allegro non troppo

Andante con moto

Richard Wagner

‘Pelgrimskoor’

uit *Tannhäuser* (arrangement Franz Liszt)

Franz Liszt (1811-1886)

Sonate in b-mineur, S. 178

Lento assai - Allegro energico – Grandioso

Andante sostenuto

Allegro energico

uitvoerenden

Adriaan Hoek **orgel**

toelichting

groots op het orgel

Voor het spelen van het romantische repertoire uit het midden van de negentiende eeuw heb je al snel een flink orkest nodig. En dat treft, want stadsorganist Adriaan Hoek heeft zo'n orkest tot zijn beschikking, zij het samengepakt in één instrument – het Flentrop-orgel van de Doelen. In dit concert waagt Adriaan zich aan de muziek van drie mastodonten van de romantiek: operarevolutionair Richard Wagner, kathedralenbouwer Anton Bruckner en klavierleeuw Franz Liszt.

opstijgen naar de hemel

Als iemand de geest van de romantiek belichaamt, waarin alle kunst grootser en meeslepender wordt en het gevoelsleven komt te staan, dan is het componist en operavernieuwer Richard Wagner. Zijn opera's zijn groots van opzet, gebaseerd op oude Germaanse verhalen en spelen zich vaak af in mythische werelden of in de middeleeuwen – een tijdperk dat volgens de romantische kunstenaars nog niet bezoedeld was door de rationaliteit van het verlichtingsdenken. Zijn vijfde opera, *Tannhäuser*, gaat heel beknopt samengevat over een rondtrekkende zanger die tijdens een liedwedstrijd moet kiezen tussen de aardse en de hemelse liefde. Voor een uitvoering van de hele opera moet je al snel zo'n drie uur uittrekken – wat voor een Wagner-opera nog kort is – maar sommige stukken worden ook op zichzelf staand uitgevoerd. Twee delen daarvan, de mars en het pelgrimskoor, staan vanmiddag op het programma.

Verschillende delen uit Wagners *Tannhäuser* zijn getranscribeerd voor solopiano door zijn vriend en latere schoonvader Franz Liszt, die een groot bewonderaar was van Wagner en zijn nieuwe muzikale taal. Een van die delen is de mars, die klinkt wanneer de gasten de liederenwedstrijd in kasteel Wartburg betreden. Wagner maakt hier, zoals bij een mars gebruikelijk is, veel gebruik van koperblazers. Liszt heeft het instrumentarium teruggebracht tot de piano, maar door de vele mogelijkheden van een orgel kan Adriaan de klankkleur van de orkestversie weer meer benaderen.

Ook het pelgrimskoor uit het einde van de opera is door Liszt omgeschreven voor piano en wordt door Adriaan op het orgel gespeeld. In dit gedeelte bezingen de pelgrims hoe *Tannhäuser* eindelijk kiest voor de hemelse liefde en hoe hij wordt opgenomen in de hemel. Ook in de muziek breekt de hemel open: een lieflijke en serene opening leidt tot een overweldigend middendeel, waarna de vrede weer terugkeert.

orkestrale schetsen

De Oostenrijkse componist Anton Bruckner is vooral bekend vanwege zijn imposante symfonieën, die vaak worden omschreven als 'muzikale kathedralen'. Maar zelfs een kathedralenbouwer moet 'klein' beginnen. Als componist is hij namelijk een betrekkelijke laatbloeier. Tijdens de eerste helft van zijn leven is hij vooral werkzaam als organist. Hij schrijft wel kerkmuziek, maar aan het symfonische werk waarmee hij later beroemd wordt begint hij pas als hij eind dertig is. Zijn *Drie stukken voor orkest* zijn eerste pogingen om voor orkest te schrijven, waarbij hij wordt aangemoedigd door zijn compositiedocent Otto Kitzler. Het zijn nog niet de massieve symfonieën die zullen volgen, maar drie orkestminiaturen. De stukken hebben elk een eigen karakter en in de verte hoor je al de klanktaal die Bruckners symfonieën zo kenmerkend maakt. Als zodanig kun je deze korte orkestwerken zien als schetsen voor de klinkende kathedralen die Bruckner later in zijn carrière zal oprichten.